

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzîzâde Abdülatîf Efendi, *Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1042, vr. 1-90^b; a.mlf., *Hulâsatü'l-vefeyât*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1016 (Genel nr. 2126), vr. 19^a; a.mlf., *Vâkıât*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 705; Ahmed Ziyâeddin, *Gülzâr-ı Sulehâ*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1018, vr. 103^a-104^b; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemset*, Bursa 1332, s. 150-170; a.e., Mustafa Kara'nın özel kitaplığındaki yazma nüsha, s. 126; a.mlf., *Gülzâr-ı Mısrî*, Mustafa Kara'nın özel kitaplığındaki yazma nüsha, s. 121; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 122; Süleyman Hâlis, *Vefeyatnâme*, Mustafa Kara'nın özel kitaplığındaki yazma nüsha, vr. 5; *Bursa Vilâyetine Ait Vakfiyeler*, TTK Ktp., nr. Y/665, vr. 4^b-6^b; Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, IV, 84; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıları*, İstanbul 1982, s. 82; Hamdi Tekeli, *Ahmed Gazzî: Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri* (yüksek lisans tezi, 1991), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler II*, Bursa 1993, s. 231-254.

HAMDİ TEKELİ

GAZZÎZÂDE ABDÜLLATİF EFENDİ

(1776-1832)

Bursa Gazzî Dergâhı şeyhi.

1190'da (1776) Bursa'da doğdu. Anne tarafından dedesi, Bursa Gazzî Dergâhı'nın kurucusu Şeyh Ahmed Gazzî'nin torunu Mustafa Nesib Efendi'dir. Büyük dedesi Ahmed Gazzî'ye nisbetle Gazzîzâde diye tanındı. İki yaşında iken babası Ulucami imamı Esad Efendi vefat ettiğinden dedesinin yanında yetişti. *Vâkıât* adlı eserinde (vr. 3^b) küçük yaşta tahsile başladığını, Mevlevî Ali Siddık Baba'dan Farsça öğrendiğini, Necmeddin-i Kübrâ'nın *Uşûl-i 'Aşere*'sini, Mevlânâ'nın *Meşnevî*'sini, İbn Atâullah el-İskenderî'nin *el-Hikemü'l-'Atâ'iyye*'sini, Abdülvehhâb eş-Şârânî'nin *Uhûdül-Muhammediyye*'sini okuduğunu belirtir. Ayrıca Hoca Hüseyin Efendi'den fıkıh, Hoca Ahmed Efendi'den kıraat, Bekir Efendi'den tefsir ve hadis usulü dersleri aldı (Hüseyin Vassâf, V, 129). Dokuz yaşında iken Mustafa Nesib Efendi tarafından kendisine Halvetî-Mısrî zikri telkin edildi. Dedesinin ölümü üzerine (1202/1788) on iki yaşında Gazzî Dergâhı'na şeyh oldu. On sekiz yaşında Ulucami'de tefsir okutmaya başladı. Üftâde-zâde Şeyh Mustafa Efendi'den teberrüken Celvetiyye icâzeti aldı. Daha sonra İstanbul'a gittiği, Hoca Neş'et ile tanıştığı ve onun tavsiyesiyle Bursa'ya dönü-

şünde Nakşibendî şeyhi Mehmed Emin Efendi ile yakınlık kurduğu bilinmek-teyse de İstanbul'a hangi tarihte gittiği, ne kadar kaldığı ve Bursa'ya ne zaman döndüğü belli değildir. İstanbul dönüşü sülûkünü tamamlayarak Bursa-lı Mehmed Emin Efendi'den Nakşibendî-Müceddidî icâzetnâmesi alan Gazzîzâde, onun ölümünden sonra halifesi Ali Behcet Efendi'den de istifade etti. Gazzî Dergâhı'nda Halvetî-Mısrî usulünün yanı sıra hatm-i hâcegân da icra ettiren Gazzîzâde, hayatının büyük bir kısmını kırk beş yıl şeyhlik yaptığı dergâhta ders vermek ve eser yazmakla geçirdi. 14 Şâban 1247 (18 Ocak 1832) tarihinde vefat edince dedesi Ahmed Gazzî'nin yanına defnedildi.

Gazzîzâde'nin Ahmed Atâullah, Mehmed Said ve Ahmed Hasib adlarında üç oğlu, Zeyneb Zehrâ ve Hüsnîye adlarında iki kızı olmuş, oğullarından ikisi kendisinden önce ölmüş, Ahmed Hasib ise babasının yerine Gazzî Dergâhı'na şeyhlik makamına geçmiştir. Kızları Zeyneb Zehrâ Hanım Eşrefzâde (İncirli) Dergâhı şeyhi Nazîf Efendi ile Hüsnîye Hanım da Enarî (Narlı) Dergâhı şeyhi *Gülzâr-ı İrfân* müellifi Mehmed Fahreddin Efendi ile evlenmiştir. Hüsnîye Hanım'ın çocuğu olmamış, Zeyneb Hanım'ın oğulları Ziyâeddin ve Galib efendiler Eşrefzâde Dergâhı'nda şeyhlik görevinde bulunmuşlardır. Galib Efendi'nin oğlu Ali Sırrı Efendi Gazzî Dergâhı'nda şeyhlik yapmış, kendisinden sonra bu görevi oğlu Bedreddin Efendi sürdürmüştür.

Eserleri. İsmâil Hakkı Bursevî'den sonra Bursa'da yetişen meşâyih içinde en fazla eser yazan Gazzîzâde'nin büyük dedesi hakkında kaleme aldığı *Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*'de (vr. 91^a) adlarını zikrettiği yirmi dört eseri dışında başka eserleri de vardır. Başlıcaları şunlardır: 1. *Tefsîrül-Fâtîha*. 1245 (1829) yılında telifini tamamladığı 366 varaklık Arapça bir tefsirdir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 219; İÜ Ktp., AY, nr. 3226). 2. *Ravzâtü'l-müflihûn*. Bursa'da yetişen âlim, sûfî, âşık ve abdalardan bahseden önemli bir biyografik eserdir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1041). 3. *Hulâsatü'l-vefeyât*. *Ravzâtü'l-müflihûn*'un kısaltılmış şeklidir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1016; İÜ Ktp., TY, nr. 224, 3712). 4. *Menâkıb-ı Ahmed Gazzî* (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1042). 5.

Vâkıât. Aziz Mahmud Hüdâyî'nin aynı adlı eseri örnek alınarak yazılmıştır (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 705). 6. *Risâletül-'akîb*. Bu Arapça eserde vefat etmiş sûfilerin ruhanî tasarrufları üzerinde durulmuştur (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 361). 7. *Rûhu'l-kuds*. Kutub ve ricâlül-gayb konusunda kaleme alınan bir eserdir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 703). 8. *Vekâyî-i Baba Paşa*. Baba Paşa diye meşhur olan Pehlivan İbrâhim Paşa'nın Bursa'da sürgünde iken Gazzîzâde'ye anlattığı hâtıraların kaleme alınmasından meydana gelmiştir (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1043).

Gazzîzâde Abdülatîf'in Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi Orhan Gazi bölümünde bulunan diğer eserleri şunlardır: *Tenkihü zübde'ti'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân* (nr. 220-221), *Menâsikü'l-hac* (nr. 499), *Temhîdül-mukaddimât* (nr. 702), *Risâle-i Zeyniyye* (nr. 704), *Risâle fi kerâmâtî'l-evliyâ'* (nr. 709), *Makâlât-ı Aliyye fi irşâd-ı ehli's-sülûk* (nr. 710), *Risâle-i Semâ* (nr. 711), *Mecmûatü'l-kavâid* (nr. 712), *el-Mecâlîs fi fezâilî's-sıyâm* (nr. 714), *Mecmûatü'l-hutbe* (nr. 740), *Mecmûat-ı Mevâiz-i Müteferrika* (nr. 742), *Şan'at-nâme* (nr. 753), *Tercüme-i Zâhire* (nr. 827-829), *Düretül-beyzâ' fi beyânı şerefi'l-Muştafâ* (nr. 1240), *Mecmû'a* (nr. 5997), *Mecma'u'l-furûk* (nr. 1626; İÜ Ktp., AY, nr. 2772), *Muhtasar fi'l-furûk* (nr. 1628), *el-Müsteşâb mesheri'l-luğati'l-'Arabî* (nr. 1629, 1630), *Terâcim-i Ahvâl-i Meşâyih* (nr. 2162). Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Şerefü'l-âfâk* (Uşşakî Tekkesi, nr. 50) ve *Mergûbü's-sâlikîn* (Hacı Mahmud, nr. 2518) adlı iki eseri daha bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzîzâde Abdülatîf Efendi, *Menâkıb-ı Ahmed Gazzî*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Orhan Gazi, nr. 1042, vr. 91^a; Mehmed Fahreddin, *Gülzâr-ı İrfân*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 1098, vr. 167^b; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 128-129; İsmet, *Tekmiletü's-Şekâik*, V, 478-479; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemset*, Bursa 1332, s. 150-170; Bursalı Mehmed Tâhir, *Meşâyih-i Osmâniyyeden Sekiz Zatın Terâcim-i Ahvâl*, İstanbul 1318, s. 46-48; Osmanlı Müellifleri, I, 138; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, 409-410; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, İstanbul 1990, s. 56; Hamdi Tekeli, *Ahmed Gazzî: Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri* (yüksek lisans tezi, 1991), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 71-75.

OSMAN TÜRER